

M. ŞEHMUS GÜZEL

"İŞÇİLER SAHAYA İNMELİ"

BÜLENT ECEVİT'LE SÖYLEŞİ

10 Mayıs 1989

ekitap.aqorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL

**“İŞÇİLER SAHAYA İNMELİ”,
BÜLENT ECEVİT’LE SÖYLEŞİ,
10 Mayıs 1989**

ekitap biçiminde ilk sunumu: Mayıs 2023

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, hediyeimizdir

İÇİNDEKİLER

EDİLGİN TOPLUMDA İŞÇİ HAREKETİ	9
SENDİKALARDA DEMOKRASİ YOK	12
SENDİKALAR DIŞI EYLEMLER.....	14
BİR MAYIS 1989	15
TÜRKİYE İŞÇİ HAREKETİNİN TARİHİ.....	20
“1 MAYIS YERİNE 24 TEMMUZ”: HAKLAR TANINDI MI? SINIRLANDI MI?	25
“İŞÇİLER SAHAYA İNMELİ”	30
İŞÇİ MÜCADELESİ VE HAKLARIN TANINMASI	34
İŞÇİLER HAKLARINA SAHİP ÇIKMALI	42
SENDİKA BÜROKRASİSİ	43
ÇALIŞMA BAKANI OLARAK ECEVİT.....	45
1974’TEN 1989 TÜRKİYE’SİNE: KABUSTAN ÇIKIŞ?	47

GİRİŞ

1988 Sonbaharında, Paris’te, ses sanatçımız Senem Diyici, Okay Temiz başta, “Senem Diyici Sextet”i oluşturan müzisyen arkadaşlarıyla yeni plak çalışmasının hazırlıklarını, Boulogne-Billancourt’da, Seine’de demirlemiş bir takada yaparken, bir öğleden sonra çalışmalarını izlemem için davet etti. Zevkle katıldım. Bir öğleden sonrasını, hatta akşamını da, birlikte geçirdik.

Çalışmalarını izledim, birçok fotoğraf çektim, verilen aralarda çay içtik, bökrek yedik ve epey sohbet ettik. O günün izlenimlerini o yılların ender haftalık dergilerinden 2000’e Doğru’da yayınladım. O yıllarda 2000’e Doğru yasaklanınca Yeni Yüzyıl adıyla okuyucuya sunuluyordu; belki bu isimle çıktığında yayımlandı, arşivim yanı başımda olmadığından denetimini yapamıyorum. Bu o kadar önemli de değil.

Önemli olan Senem Diyici’nin “Takalar”ı jazımsı bir biçimde harika müzikleştirmiş ve seslendirmiş olmasıydı:

“Takalar geçiyor, allı yeşilli

Takalar geçiyor, dümenleri lazlı

Takalar geçiyor, en nazlı

Yelkenlilerden de güzel.

Takalar geçiyor, emekle dolu”

Dinlerken hemen, biletsiz, vizesiz, pasaportsuz İstanbul’a, Boğaziçi’ne “canımın içine” ışınlandım, mest oldum.

Bu vesileyle elbette şiirin sahibi Bülent Ecevit’ten söz etik. Sohbet sırasında Senem’e “Ecevit’i Paris’e konserin için davet etsen iyi olur” önerisini yaptım. Senem, “Zamanı olmaz, gelemez” türünden çekinsemeleriyle önce pek taraftar olmadı. “Bir dene, Ecevit çok nazik bir insandır mutlaka bir yanıt verir ve ona göre davranırsın” dedim. Pekiledi, Ecevit’e davet mektubunu gönderdi ve bir süre sonra Senem’in davetine Ecevit’ten nazik ve olumlu yanıt geldi.

Gerekli hazırlıklar yapıldı ve Bülent Ecevit, Mayıs 1989 başında, eşi Rahşan Hanımla birlikte, Paris’e merhaba dedi.

Rahşan Hanım ve Bülent Ecevit’le, Paris’te kaldıkları üç gün ve üç gecenin büyük bir bölümünü birlikte geçirdik. Senem Diyici, Okay Temiz ve diğer müzisyen arkadaşları, zaman zaman fotoğraf çekmesi için katılmasını rica ettiğim, o günlerde Gökşin Sipahioğlu’nun SİPA Fotoğraf Ajansı’nda çalışan Necdet Nakiboğlu, nam-ı diğer “Naki”, ve bayan bir fotoğraf sanatçısı, Senem’in plak yapımcısı Patrick Tandin ve ben:

İlk gece yapımcının, Paris’in kuzey bitişiğindeki Saint-Ouen’daki evinde tanışma, akşam yemeği ve sohbet...

Ertesi gece, 9 Mayıs Salı gecesi, Senem’in Paris’in ünlü müzik salonlarından Le Bataclan’daki konserinde yeniden biraraya geldik.

Bu konseri ve Ecevit’lerin katılımını kısa bir haber olarak 2000’e Doğru’ya gönderdim. O günlerde henüz bilgisayarımız yoktu. Gönderme işi bir parça uzayabiliyordu. Nitekim bu minik yazı ancak 4 Haziran 1989 tarihli derginin Kültür Sayfasında (s. 59) yayınlanabildi. Bülent Ecevit, Rahşan Ecevit, Senem Diyici, Okay Temiz ve benim, Le Bataclan’da konser öncesi sohbet anındaki bir fotoğrafımızla.

Bu sohbetlerimiz sırasında Bülent Ecevit, İşçi Hareketi Tarihi üzerine çalıştığımı, Paris VII. Üniversitesi’nde öğretim üyesi olduğumu ve bu konuda birçok makale ve birkaç kitap yayınladığımı öğrenince ilgi gösterdi. Adımı Ankara’da duymuş olmalı. Kendisine Türkiye’deki işçi hareketi tarihi üzerine sıkı bir söyleşi yapmamızı önerdim, önerimi kibarca kabul etti.

O birkaç gün içinde, sorularım, söyleşide yol açıcı olabilir diye kimi belgeler, kitaplar ve makalelerle söyleşimi iyice hazırladım.

Söyleşimiz, İşçi Hareketi Tarihi alanında bütün unsurlarıyla devlet aygıtının iş ve çalışma ve sendikal örgütlenme alanlarındaki mekanizmalarını, çalış(ama)masını ve yöntemlerini açıklayıcı birçok unsur taşıyabilir, sendikacıların bir bölümüyle devlet aygıtı ve kurumları arasındaki ilişkileri gözler önüne serebilirdi. 1950’lerden beri siyasetin içinde yer almış, çalışmış, CHP’nin genç militanı, gazetecisi, milletvekili ve genç bakanı, hem de konumuz açısından son derece tayin edici bir dönemde 1960’ların başında Çalışma Bakanı olmuş, iş dünyası ve sendikal hareket açılarından belirleyici ve tarihi iki özel yasanın hazırlanmasında ve yürürlüğe konulmasında birinci derecede rol oynamış Bülent Ecevit’in anlatacakları işçi hareketi tarihi açısından önemliydi ve mutlaka yazılmalıydı. Bunu gerçekleştirebilmek umuduyla Ecevit’le söyleşi bir tür yükümlülüktü. Aradan geçen 34 yıl ve bugün İşçi Hareketi Tarihi alanında tanık olduğumuz gelişmeler Bülent Ecevit’in ve Çalışma Bakanı olarak yaptıklarının önemini daha açık bir biçimde gösteriyor. Yapacağımız söyleşiyi ciddiyetle hazırlamam bu nedenlerle bir tür görevdi. Kendi kendime yüklediğim bir görev. Keşke daha fazlasını yapabilseydim.

Günü ve saati gelince, Bülent Ecevit ve Rahşan Hanım’la Paris’teki üçüncü ve son gecemizde söyleşimiz için yola çıktım:

Bülent Ecevit’le 10 Mayıs 1989’da bu söyleşiyi yaptım: 1960’lı yıllardan günümüze işçi hareketi, ağırlıklı olarak ele aldığımız konunun başındaydı. Bülent Ecevit’in 1963’te çıkarılan 274 sayılı Sendikalar Kanunu (SK) ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’nun (TİSGLK) mimarı Çalışma Bakanı olması tartışmamızı ilginç kılmaya adaydı.

Nitekim söyleşimiz kendi süreci içinde ciddi bir biçim aldı. Ciddi bir tartışmaya dönüştü. Bu nedenle ben de en az Bülent Ecevit kadar konuşmak ve düşüncemi açıklamak durumunda kaldım.

Bülent Ecevit ve eşi Rahşan Ecevit, fotoğraf çekmek için gelen arkadaşım rahmetli Necdet Nakiboğlu’nu ve beni kaldıkları otelde, Opera Meydanı’ndaki Le Grand Hôtel’de, gerçek bir konukseverlikle karşıladılar, birlikte çay içtik, sundukları minik ve lezzetli kuru pastaların tadına baktık.

Söyleşimiz birkaç saat sürdü.

Kendilerine her zaman teşekkür borçluyum.

Bu söyleşinin çok az bir bölümü, yaklaşık ellide biri, 11 Haziran 1989 tarihli 2000’e Doğru’da yayınlandı: s. 10-11.

Daha sonra tamamı önce İşçi Tarihine Bakmak isimli kitabımda yayınlandı: TÜSTAV, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007, s. 140-172. Bu kitabın gözden geçirilmiş ikinci baskısını ekitap biçiminde ekitap.ayorum.com’da hediye olarak sunduk. Eklediğim kısa bir girişle.

Başlamadan önce Ecevit’in o günlerde DSP (Demokratik Sol Parti) lideri olduğunu da anımsatayım:

EDİLGİN TOPLUMDA İŞÇİ HAREKETİ

MŞG -Sayın Ecevit 1989 Mart ayı ikinci yarısında başlayan ve günümüze dek süren işçi eylemlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bülent Ecevit -Türk iş topluluğunda gerek toplumu çağdaştırma hareketleri, gerek demokratik haklar ve özgürlükler geleneksel olarak, her zaman, yukarıdan, toplumun üst katmanlarından ve iktidarda bulunanlardan zaman zaman gelmiştir. Ve bu toplumda bir edilginlik, bir pasiflik alışkanlığı doğurmuştur.

Fakat yukarıdan verilen haklar ve özgürlükler dönem dönem yine yukarıdan geri alınabilmıştır.

Ve bu geri alınışlara karşı toplumdan etkin tepkiler gelmemiştir. Bu yüzden türk toplumu dünyada reaksiyon göstermeyen bir toplum izlenimi yaratmıştır.

Gerçi Osmanlı döneminde bazı halk hareketi gibi görünen hareketler olmuştur. Ama bunlar genellikle merkezi iktidarla taşra iktidarı veya çevre iktidarı arasındaki çekişmelerde halkın kullanılması biçiminde olmuştur. Veya halkın öncülüğündeki bazı hareketler bile toplumun üst katlarında bulunanlar tarafından ele geçirilip, kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirilebilmiştir.

Buna yakın çağda bir ilginç örnek verebilirim: 27 Mayıs 1960 öncesinde başlayan gençlik hareketi bir anlamda kendiliğinden oluşmuş bir halk hareketi gibi görülebilir. En azından benim değerlendirmem böyledir. Ve bu, demokrasiye toplumun sahip çıkması, toplumun genç kesiminin sahip çıkması bakımından çok umut verici bir gelişmeydi. Fakat bir noktadan sonra askerler

bunun öncülüğünü gençlerin elinden almışlardır. Ve başka türlü yönlendirmeye çalışmışlardır.

Ancak 1989 Mart ayının ikinci yarısından itibaren başlayan işçi hareketi türk toplum tarihinde bu bakımdan ciddi bir yenilik oluşturmaktadır. Umut verici bir yenilik oluşturmaktadır. İlk kez işçiler kendileri dışında herhangi bir güç odağı tarafından yönlendirilmeksizin, yitirmiş oldukları hakları yeniden elde etmek yolunda bir mücadeleyi başlatmışlardır. Ve bu mücadelede toplumu karşlarına almamak, toplumda tedirginlik ve kuşku uyandırmamak için büyük özen, büyük dikkat göstermişlerdir.

Bu hareketin kendiliğinden oluşması tabii bazı eksiklikleri de beraberinde getirmiştir.

Bir kere lidersiz, lider kadrosu olmayan bir hareket biçiminde ortaya çıkmıştır. O nedenle eğer bu hareketin içinde, lider kadroları ortaya çıkmazsa, hareketin geleceği ne olacaktır, ne olabilir, onu kestirmek biraz güçtür. Bir noktadan sonra bu hareket sönebilir, durulabilir veya bir noktadan sonra işçilerin kontrolünden çıkabilir. Bu son tehlike daima vardır.

Ayrıca bu işçi hareketi özellikle kamu kesimini ilgilendiren yoğun ve yaygın toplu sözleşme görüşmelerinin, toplu pazarlıkların hükümet politikaları nedeniyle çıkmaza saplandığı bir sırada, buna karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yani belli bir aşamada toplu pazarlığın çıkmaza düşmesine karşı bir tepki olarak, onu çıkmazdan kurtarıcı bir eylem olarak meydana gelmiştir.

Benim görüştüğüm işçiler bundan kendileri de tedirginlik duymaktadırlar. Çünkü sadece belli bir aşamada, ekonomik haklar için ve toplu sözleşme için verilen veya verilecek mücadelenin yeterli olmayacağını, bunun bir takım siyasal ve toplumsal hedeflere yönelmesi, yöneltmesi gerektiğini belirtmektedirler. Ve sırf ekonomik mücadeleler bir takım ekonomik kazanımlar, birtakım sosyal ve siyasal haklarla bütünleşmedikçe bu kazanımların geçici olabileceği kaygısını duymaktadırlar.

Biz yoğun bir işçi merkezi olan İstanbul’da bu konuda ciddi bir araştırma yaptık. Eylemlere katılan DSP’li (Demokratik Sol Parti) işçilerin önce kendi aralarında değerlendirme toplantıları yapmalarını sağladık. Bu değerlendirme toplantılarından sonra İstanbul’da benim ve eşim Rahşan Ecevit’in katıldığı bir toplantı yaptık.

SENDİKALARDA DEMOKRASİ YOK

Bu toplantıya İstanbul’un değişik ilçelerinden DSP’li işçiler geldiler. Ve onların ortak değerlendirmelerini dinledim. Ve bu belirttiğim izlenimleri edindim. Daha doğrusu kendileri bunları açıkça dile getirdiler. Bu da beni çok sevindirdi. Çünkü, gördüm ki işçiler kendi başlattıkları hareketi önyargısız olarak, objektif bir biçimde, eksikleri ve olası sakıncaları ile birlikte değerlendiriyorlar. Ve gerekli önlemleri alabiliyorlar.

Yine o araştırmalar ve görüşmeler sürecinde gördük ki bu işçi hareketi sendikalar tarafından bile yönlendirilmiyor. Hatta işçiler çok gerçekçi bir yaklaşımla önlerindeki en önemli sorunlardan biri olarak işçi ve sendika ilişkileri arasındaki kesikliği dile getirmişlerdir. Ve şunları anlatmışlardır:

Sendikalarda demokrasinin işlemediğini, birçok sendikada delegelerin doğrudan doğruya sendika genel merkezleri veya sendika şubeleri tarafından belirlendiğini anlatmışlardır.

Hatta bazı sendikaların tüzüğüne, bazılarında da uygulamanın bu yönde olduğunu söylemişlerdir.

Hatta işyerlerindeki işçi temsilcilerini bile doğrudan doğruya sendika şubelerinin seçtiğini, işyerindeki işçi temsilcilerini belirlemede bile o işyerindeki çalışan işçilerin söz hakkı olmadığını dile getirmişlerdir.

Ve öncelikle gerçek anlamda sendika içi demokrasinin sağlanması gereği üzerinde durmuşlardır.

Bunlar, benim görüşüme göre çok sağlıklı belirtiler.

Bu işçi hareketi, sendikaların başlattığı ve yönlendirdiği bir hareket değil. Kendiliğinden oluşan bir harekettir. Hatta sendikaların tutumundan da hoşnutsuzluk belirtileri içeren bir harekettir.

MŞG-Basına da yansıdığı gibi, bazı eylemler doğrudan doğruya kimi sendikanın toplu görüşmelerdeki tavırlarına yönelik. Sendika içi demokrasi yokluğu ciddi bir sorun olarak önümüzde. Lidersiz bir hareket dediniz. Lidersiz hareketin açıklamasını yapabilir miyiz acaba? Normal olarak işçi hareketinin önderinin bu tür eylemlerde sendikalar olması gerekiyor? Fakat Türkiye’deki somut koşullarda sendikalar kimi şeyleri yapmıyorlar. Yapamıyorlar. Yasalar tarafından sınırlandırılmışlar. 1983 tarihli yasalar greve gitmeyi olanaksızlaştırıyorlar. İşçiler yasal engelleri ve sendikaların durgunluğunu, engellemelerini aşabilmek için yeni birçok eylem biçimi/türü yarattılar. Yaratıcı olduklarını bir kez daha gösterdiler. Ama bu hareket aynı zamanda kendi önder ve liderlerini çıkarmıyor mu?

Bülent Ecevit -Benim umudum zaman içinde kendi liderlerini de çıkarması. Yoksa bir noktaya gelip orada durabilir. Veya daha kötü bir olasılık saptırılabilir. Dışarıdan karışanlar tarafından saptırılabilir. İşçiler de bu tehlikenin farkındalar.

SENDİKALAR DIŞI EYLEMLER

İşçilerin anlattıklarına göre, lidersiz eylemler şöyle oluyor:

“Biz birkaç işçi öğlen tatilinde veya akşam iş saatinden sonra, aramızda çay içmek için toplandığımızda, yarın şöyle bir eylem yapalım diye söyleşiyoruz: Yemek yemeyelim, sakal bırakalım, viziteye çıkalım, iş yavaşlatalım, vb. Ve diğer arkadaşlarımızın nabzını yokladıktan sonra bunu uygulamaya koyuyoruz. Bunu Türkiye’nin değişik yerlerindeki işçiler duyuyor, onlar da benzer eyleme giriyor veya onlar bir eylem başlatıyor, biz onu öğreniyoruz, beğeniyoruz ve biz de aynı eyleme geçiyoruz. Böylelikle birbirimizden örnek alarak eylemler yapılıyor, yayılıyorlar.”

Benim görebildiğim kadar her hangi bir partinin, kuruluşun veya ideolojik grubun doğrudan etkilemesi ve yönlendirmesi söz konusu değil. Bu, genel bir hareket.

1980’den önce işçiler demokratik işçi haklarının tadını almışlardı. Fakat 1980’den ve özellikle 1983 seçimlerinde ANAP (Anavatan Partisi) iktidara geldikten sonra bir yandan o hakların büyük ölçüde kısıldığını gördüler, bir yandan da zaman geçtikçe ve enflasyon hızlanıp işçi ücretlerindeki artış geçersiz hale geldikçe o hakları yitirmenin ekonomik bakımdan kendilerini ne kadar güç ve zor duruma düşürdüğünü, geriletliğini gördüler.

Ve bir noktadan sonra tahammüllerinin sonuna geldiler. Ve bunu bir patlama biçiminde değil, toplumu tedirgin etmeyecek bir biçimde hatta toplumun başka kesimlerinden de destek alarak, akıllıca bir yaygın kitle eylemine dönüştürmeyi başardılar.

BİR MAYIS 1989

MŞG -işçi hareketinin bu yeniden yükselişi sırasında 1 Mayıs 1989, 1980’den beri ilk kez kutlandı. Daha doğrusu kutlanmak istendi. Ve bu, maalesef üzücü olaylara sahne oldu. 18 Yaşında bir genç, Mehmet A. Dalcı öldürüldü. Sizin 1 Mayıs konusundaki değerlendirmenizi rica edebilir miyim?

Bülent Ecevit -Ben bu değerlendirmemizi son zamanlarda açıkça dile getirdim. Aslında 1980 öncesinde CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) genel başkanı olarak da söylemiştim. Ben 1 Mayısın bir uluslararası işçi günü olarak, isteyenlerce kutlanmasına veya anılmasına kesinlikle karşı değilim, ve onun önlenmesini kesinlikle doğru bulmam.

Fakat işçi haklarıyla yakından ilgili bir türk vatandaşı olarak ben kendi ruhumda 1 Mayısı fazla duyamıyorum. Neden? Çünkü dünyada 1 Mayıs olayı olduğu ve o 1 Mayıs olayı belirli bir gelişme süreci, mücadele süreci içinde her yıl anılmaya başladığı sırada Türkiye daha sanayileşme sürecine girmemişti. İstanbul’da, Bursa’da birkaç fabrikanın dışında ciddi bir sanayi hareketi yoktu. Ve geniş ve etkili işçi hareketi de yoktu. Dolayısıyla Türkiye’deki toplumsal gelişme sürecinin 1 Mayısla tarihsel bir bağlantısı yok. Onun için ben 1 Mayısı kendi ruhumda duyamıyorum. Ve birçok türk vatandaşı da sanırım aynı şekilde bunu kendi ruhunda bir bayram gibi duyamıyor.

1980 öncesi yıllarda 1 Mayısın kutlanış veya anılış biçimi toplumda derin huzursuzluklara neden olmuştu. Bunların sorumluları şunlardır, bunlardır, o uzun uzadıya tartışılacak ve araştırılması gereken bir konu. Bu konuya girmiyorum.

Fakat gerçek şu ki 1 Mayıs kutlamalarıyla ilgili olarak, 1980 öncesinden kalma birtakım kuşkular, kaygılar var türk toplumunda. Onun için bir uluslararası işçi günü olarak kutlama gereği duyanların da toplumdaki o tedirginlik anılarını diriltmemek için azami dikkat göstermeleri gerekir.

Fakat hükümet 1 Mayıs kutlamalarını engellemeye kalktığı zaman, meydan aslında toplumu tedirgin edebilecek kimselere, çevrelere bırakılmış oluyor. Çünkü bu konuda dikkatli davrananlar, içlerine sindirmeseler bile, yasağa uyuyorlar ve sokağa çıkmıyorlar. Fakat sokağa çıkanlar toplumda tedirginlik uyandırabilecek çevreler oluyor. Ve onun da gölgesi işçi hareketinin üzerine düşebiliyor.

MŞG -Siz bu söylediklerinizi bireysel düzeyde, Bülent Ecevit olarak, bir kişi olarak, söylüyorsanız, buna itiraz edemeyiz. Ben kişisel olarak herkesin bu konuda istediği tutumu alabileceğine inanıyorum. Türkiye işçi hareketinin 1 Mayısla tarihsel bir bağlantısı olmadığını söylediniz. Bunu yazanlar da var. Hatta bu konuda çalışan bazı arkadaşlar ciddi olarak tezler bile savunuyorlar. Fakat aynı zamanda tarihi bir takım olaylar da var. İzninizle ve çok hızlı bir biçimde birkaç tarihi olayı anımsatmak istiyorum: 1 Mayıs Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu’ndan bugüne kadar, İşçi Bayramı olarak, 1909’da, 1910’da, 1911’de, 1912’de, gösteriler ve yürüyüşlerle kutlandı. 1913’den itibaren, savaşılar nedeniyle gösteri ve toplantılar yapılamadı. Fakat afişler asıldı, bildiriler dağıtıldı. 1 Mayıs, 1920’den itibaren 1921, 1922 ve 1923’te yine gösteri ve yürüyüşlerle kutlandı. Sonra 1924’te engellendi. 1925’de Takrir-i Sükun Kanunu çerçevesinde yasaklandı. Hatta o dönemde, tedbiri nitelikte, 1 Mayısı kutlaması söz konusu olabilecek kişiler 1 Mayıs öncesinde tutuklandılar.

Böylece 1 Mayıs bir yandan fiilen düzenlenmiş. Bunlar belgelerle ispat edilmiş, yazılmış, artık bilinen olaylar. Öte yandan 1 Mayısın İşçi Bayramı olarak kutlanması konusunda 1923 başında İzmir’de toplanan İktisat Kongresi’nde “Amele Gurubunun İktisadi Esasları”ndan bir madde aynen şöyledir: “Bir Mayıs gününün Türkiye işçilerinin bayramı olarak kanunen kabulü.”

Yani bir yandan 1 Mayıs fiilen kutlanıyor, öte yandan bu konuda işçilerden gelen bir istek bulunuyor. Bildiğiniz gibi, bu işçi isteği hükümet ve parlamento tarafından dikkate alınmadı. Ve 1935 tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun 1 Mayıs’ı “Bahar Bayramı” olarak kabul etti. “İşçi Bayramı değil. Bahar Bayramı. Ama nihayet “Bayram”.

Sonra DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) öncülüğünde 1 Mayıs 1976’dan itibaren 1980 darbesinin yasaklamasına kadar yeniden kutlandı. Bu işin bir yönü.

İkinci yönü 1 Mayıs gösterilerinin toplumda derin huzursuzluklar yarattığını söylediniz. Doğru. Yani, bugün 1 Mayıs dendiğinde, Türkiye’de, insanlar birtakım huzursuzluklar duyuyor. Böyle bir hava var. Bir tür “1 Mayıs psikozu” yani.

Ama bu havanın, bu psikozun yaratılmasında acaba sorumlu kimdir? İşçi hareketi mi? Yoksa bu havanın yaratılmasında bazı mekanizmalar rol oynadı mı?

Bir şeyi anımsatmak istiyorum: 1977’ye kadar düzenlenen 1 Mayıslarda hiçbir zaman insanları huzursuz eden, kavgaya dönuşen bir olay olmamıştır. 1977’de ise 36 kişi ölmüştür/öldürülmüştür. Ve ölümlerine yol açan hadiselerin sorumluları ise aradan 12 yıl geçmesine karşın maalesef hala bulunamamıştır. Nihayet 1 Mayıs 1989’da “huzursuzluğun”

yaratılmasına sebep olayları Tarih bir gün mutlaka ortaya çıkaracaktır. Kimlerin silah kullandıklarını, göstericilere nişan alıp kimlerin nasıl ateş ettiklerini Fransa televizyon kanalları gösterdiler. Hepimiz gördük. Vurulan gencin yerde dakikalarca kendi haline bırakıldığını da. Sendikacıların, tertip komitesi üyelerinin “toplumda derin huzursuzluklar yaratmamaya azami derecede gayret” sarf ettiklerini okuduk.

Bu bilgiler bağlamında nasıl bir sonuca ulaşabiliriz?

Bülent Ecevit -Osmanlı İmparatorluğu’nun son yılları ve 1920’lere ilişkin söyledikleriniz doğrudur. Fakat dediğim gibi, o dönemde Türkiye’de daha ciddi bir sınaileşme hareketi başlamamıştı. İşçi sınıfı son derecede küçük ve toplumda etkisi olmayan, yankı uyandırmayan bir kesimdi. Onun için o dönem özellikleri bugüne yansıtılamaz. Çok mevzii, çok sınırlı hareketler olarak kalmıştır. Nitekim o yüzden de sonradan 1 Mayısı kutlama geleneği devam etmemiştir.

1970’li yıllardaki kutlamalara gelince,1977’deki kanlı olaylarda işçi hareketinin hiçbir sorumluluğu ve günahı olmadığını ben çok iyi biliyorum. Ve o dönemde bu konuda birçok çevreleri tedirgin edecek çıkışlar yaptım. O zaman ana muhalefet partisi başkanı olarak cumhurbaşkanını ziyaret ederek devletin kontrolu dışında, fakat devlet içi bazı kuruluşların bu hareketleri perde arkasından oluşturmuş olabileceği konusunda kuşkumu dile getirdim. Ve 7 Mayıs 1977 günü İzmir’de Konak Meydanı’nda yaptığım konuşmada da bu kuşkumu açıkça kamuoyuna söyledim.

Ayrıca 1979 1 Mayısında Sıkıyönetimce sokağa çıkma yasağı konuldu. O yasağa karşın sokağa çıkan DİSK ve TİP yöneticileri tutuklandı. Ben Başbakan olarak İstanbul Sıkıyönetim

Komutanlığı’na karşı bu konuda açık mücadele verdim. Bunları muhtelif vesilelerle anlattım. O sırada Avrupa Konseyi’nde benim Türk başbakanı olarak bir konuşma yapmam gerekiyordu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na Genel Kurmay yoluyla ve doğrudan doğruya şu mesajı gönderdim:

Ben demokratik bir Avrupa kuruluşunda 1 Mayıs günü Türkiye’de, yani Avrupa Konseyi üyesi ve demokratik olduğunu iddia eden bir ülkede sokağa çıkma yasağı konulmasını anlatamam. Hele 1 Mayıs günü sokağa çıktıkları için bazı sendikacıların ve politikacıların tutuklanmalarını hiç anlatamam. Eğer Sıkıyönetim bunların suç işlediği kanınıdaysa, bunlardan hiçbiri kaçmaz. Tutuksuz olarak yargılansınlar. Bu konuda böylesine açıktan mücadele verdim. Yani bu konuda belli bir demokratik tavrı öteden beri, içimden gelerek sürdürmeye özen gösterdim.

Ancak 1970’li yıllardaki 1 Mayıs kutlamalarıyla ilgili olarak toplumda huzursuzluk ve tedirginlik uyandıran anılar sadece 1 Mayıs 1977’deki kanlı olaylar değildir.

Ondan önceki 1 Mayıs kutlamaları doğrudan doğruya, hem de Brejnev döneminin Moskova’sının damgasını taşıdığı izlenimini verecek şekilde sahnelenmişti. Ve toplumun geniş kesimlerinde bu çok büyük bir tedirginlik uyandırmıştı. Oysa 1 Mayıs aslında Moskova kökenli de değildir. Alakası yoktur. Ama Türkiye’ye o yoldan ithal edildi.

Ama yine belirtiyorum, ben 1 Mayısın engellenmesine kesinlikle karşıyım. Kutlamak isteyenler kutlayabilmeliler. Bunun için 1 Mayısın resmi bayram olması da şart değildir. Herhangi bir günün anılması için illa onun resmi bayram konusu olması gerekmez. Resmi bayram olmayan birçok olaylar da anılma, kutlama vesilesi olabiliyor.

TÜRKİYE İŞÇİ HAREKETİNİN TARİHİ

MŞG-Sizin ana muhalefet partisi lideri, başbakan ve günümüzde DSP önderi olarak 1 Mayısı bakışınızın demokratik olmadığını iddia edemem. Bu konuda demokratik bir tavrınız var. Bu konuda yaptıklarınızı Tarih yazacak. Fakat öte yandan, siz, aynı zamanda Türkiye işçi hareketi konusunda yazdıklarınız ve söylediklerinizle etki yapan bir kişiliğe de sahipsiniz.

1 Mayıs konusunda 1909’da başlayan, 1920’lerde süren kutlamaların daha sonra devam etmediğini söylediniz. Bunun mutlaka o dönemlerin koşullarıyla yakından ilgili, daha kesin, daha belirgin ve daha tarihi nedenleri vardır. Bunun ayrıntılarına girmek söyleşimizin sınırlarını aşar. Fakat öte yandan 1976 ve sonrasındaki kutlamalarda ise Brejnev Moskova’sını simgeleyen bir takım unsurların kullanıldığını belirttiniz. Böyle şeyler olmuş olabilir. Uluslararası niteliği yüzünden uluslararası simgelerin bulunması kaçınılmaz. Ama Türkiye’deki işçi hareketinin kendisine özgü tarihi yok mu?

1909’dan sonraki kutlamaların kendi çevre koşullarından gelen özellikleri vardır. Mevzii ve sınırlı gibi. Bunun aksi iddia edilemez. Ama mevzii ve sınırlı olsa bile bir işçi hareketimiz var. Az veya az gelişmiş bile olsa bir sanayimiz var. Bugünkü fabrikalarımızın bazılarının, örneğin Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayiinin, madenlerimizin pek çoğunun kökenleri Osmanlı İmparatorluğu’nda. Bunu değişik bilimsel çalışmalarında göstermek istedim:

Örneğin DİSK üyesi Basın-İş gibi, bazı sendikaların kökeni 1909’a inmektedir: 1909’da kurulan Mürettibin-i Osmani Cemiyeti,

1940’larda Matbaa Teknisyenleri Cemiyeti olmuş, daha sonra ise Basın-İş.

Bu arada 1920’lerdeki sendikacıların bazıları, örneğin Uzeyir Avni Kuran 1940’larda yine sendikalarda görev başındadırlar.

Türkiye işçi hareketinin sınırlı, kendi düzeyinde de olsa, küçük çapta da olsa, Tarihiyle git-gelleri yok mu?

Bülent Ecevit -Dediğim gibi, Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarındaki olaylar çok yerel ve sınırlı kalmıştır. Ve daha sonraki yılları etkilememiştir. Etkileyememiştir. Hem de nasıl etkileyememiştir. 1950’de işçilere toplu iş sözleşmesi ve grev hakkını kesinkes vaad etmiş olan bir parti (DP. Demokrat Partisi. MŞG) iktidara gelmiştir. On yıl iktidarda kalmıştır. Ve on yıl süresince toplu sözleşme ve grev haklarının sözünü bile etmemiştir. Yani bunlar da, acı da olsa, kendi toplumsal gelişme sürecimizin gerçekleri. Demek ki o yirminci yüzyılın başlarındaki olaylar aslında işçi hareketini uzun vadede yönlendiren hareketlere dönüşmemiştir. Bunların nedenleri üzerinde tartışılabilir.

Bir de şunu da belirtmek isterim. Türkiye’deki benim temsilcileri arasında yer aldığım sosyal demokrat hareket veya bizim deyimimizle demokratik sol hareket marksist kökenli değildir. Türkiye’nin kendine özgü koşulları içinde oluşmuş ve çağın sosyal demokrasisinden esinlenmiş bir harekettir. Çağın sosyal demokrasisinde marksist kökenlerinden kopmuştur. Ama marksist simgeleri tarihi birer anı, birer hatıra olarak saklamıştır. Onun için marksizmle hiçbir ilgisi kalmamış olan bazı Batı Avrupalı veya İskandinav sendikaları, işçi hareketleri 1 Mayısı kutlarken o simgeleri de dile getirirler. Kimi ülkede Enternasyonal Marşı’nı

söylerler. Kimi ülkede kızıl bayrak açarlar. Kimi ülkelerde Marks’ın, Lenin’in, Engels’in resimlerini taşırlar. Bu ülkelerin halkları bundan pek tedirgin olmazlar.

Ama birde tarihsel süreç içinde inişli-çıkışlı oluşan Türk-Sovyet ilişkileriyle ilgili bazı gerçekler var. Osmanlı Döneminin sonlarında İstanbul’u ele geçirmeye çalışmış bir Çarlık Rusya’sı. Arkasından II. Dünya savaşı bitiminde, Türkiye’den açıkça toprak istemiş bir SSCB. O ülkeyi anımsatacak, o ülkeyle özdeşleşmiş izlenimi verecek davranışlar, simgeler Türk toplumunda, bence anlayışla karşılanması gereken tarihsel nedenlerle bir kuşku uyandırıyor. Bir kaygı uyandırıyor. Bu da Türkiye’nin bir gerçeği. Yani Rusya’dan gelen ve gelebilecek olan tehlike ile Batı ülkeleri bizim kadar içiçe yaşamamışlar. Türkiye’de bu konuda, tarihten gelen birtakım belli tedirginlikler var. Zamanla Türk-Sovyet ilişkileri gelişiyor, yumuşuyor; hele son yıllarda büyük aşamalar yaptı. Onun için belki o acı anılar zamanla unutulacaktır. Ama o anlar henüz belleklerdeyken, Türkiye’de Batı Avrupa’daki kutlama törenlerinde gördüğümüz simgelerle, sloganlarla 1 Mayıs gösterisi yapıldı mı toplumun tedirgin olmasını da anlayışla karşılamak gerekir. Ben işin özü ile ilgiliyim. Önemli olan Türkiye’de sağlıklı ve güçlü bir işçi hareketinin oluşmasıdır. Kendini kabul ettirmesi ve Türkiye’de gerçek bir sosyal demokrasinin yerleşmesidir. Bunu birtakım simgeler törenler uğruna büsbütün zora sürmeyi anlamsız buluyorum.

MŞG -Sayın Ecevit sizinle söylediklerinizi tartışmıyorum. Söylediklerinizle birlikte birtakım argümanlar ileri sürüyorsunuz. 1 Mayıs kutlamaları bazı kesimlerce SSCB’ye bağıntılanmak isteniyor. Oysa 1 Mayısın SSCB ile bir ilişkisi yok. Bizim, bu alanda

çalışan arkadaşlar olarak aynı zamanda bu konuda bazı gerçekleri saptamamız gerekmiyor mu?

İzinizle birkaç şeyi anımsatmak istiyorum. 1 Mayıs günümüzde 100’den çok ülkede kutlanıyor. Sembollerden söz ettiniz. Oysa bu yıl Marks, Engels, Lenin, Stalin ve Mao resimleri Çin Halk Cumhuriyeti’nde taşınmadı. Bu yıl SSCB’deki 1 Mayıs gösterilerinde ise, benim televizyonlardan gördüğüm, Marks, Engels ve Lenin resimleriydi. Stalin’in resmi epeydir kaldırıldı. Yani bir yandan Türkiye’de 1 Mayıs’ta olaylar olur, göstericiler kurşunlanırken demokratik bir tavır takınıp “1 Mayıs kutlanabilir” deyip, öte yandan 1 Mayısın kutlanmasını engellemek için her türlü aracı kullanan, Fransızların dediği gibi, “her odundan ateş yakan” insanların “değirmenine su taşımanın” anlamı var mı?

Tarihi açıdan 1 Mayıs Türkiye’de daha önce kutlandı. Ve insanlar öldürülmedi. 1 Mayısın “huzur bozucu” olduğu, “tedirginlik yarattığı” iddiaları 1970’li yıllarda, özellikle Ekim 1973’de CHP’nin iktidara aday ve iktidar olmasıyla ve DİSK’in gittikçe gelişmesi, Marmara Denizi’nin kıyılarının ötesine geçmesi ile ilgili değil midir?

Sosyal demokratlar, sosyalistler ve devrimcilerin hepsini kapsayan sol hareket İstanbul, Ankara ve İzmir’in sınırlarını aştığı zaman Türkiye’de birtakım insanlar ve çevreler bunu her ne pahasına olursa olsun engellemek istemedi mi? 1977 ve sonrasında olup-bitenlerde bu çevrelerin rolü yok mu?

Nihayet bugünkü koşullarda, yani İkinci Savaş ve sonrası ve “soğuk savaş” ilişkilerinden arınmış bir uluslararası ilişkiler demeti içinde, 1 Mayısın Türkiye’de kutlanmasının hala bazı kimselere SSCB ile tarihi kimi sorunlarımızı hatırlatabilir diye eleştirilmesinin yarar ve nedenleri var mı?

Bülent Ecevit -Şimdi ben kendi görüşümü söyledim. Yani 1 Mayıs isteyen kutlayabilmeli. Daha ne söyleyeyim? Ama kendi duygumu ve benim sosyal demokrat veya demokratik sol eğilimli işçinin duygularını ve yaklaşımını da söyledim. İsteyen kabul eder, istemeyen kabul etmez. Ama bütün bu söylediklerim isteyenlerin 1 Mayıs kutlamalarına engel olmamalıdır. Bizim demokratik sol hareketin...

(Bu sırada o ana dek söyleşimizi sessizce ve nazik bir biçimde dinleyen Rahşan Ecevit söze karışıyor:):

Ben bir şey söylemek istiyorum. Ben kendi bayramımı kendim kutlamak isterim. Ne diye başkalarının bayramını kutlayayım? Bizim kendi bayramımız var. Haklarımızı elde ettiğimiz günün bayramı. Ben onu kutlamak isterim. Sonra Türkiye’de kendi koşullarımız var. Ona göre kutlamalıyız. Bu (söyleşi olmalı iyi okunamayan bir sözcük/ teypten. MŞG) olmaktan çıktı artık.

-(Bülent Ecevit sözü alıyor ve beni kastederek): Ama kendisi bilim adamı, bu konuda uzman...

“1 MAYIS YERİNE 24 TEMMUZ”: HAKLAR TANINDI MI? SINIRLANDI MI?

MŞG -Sayın Ecevit, 274 sayılı Sendikalar Kanunu (SK) ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’nun (TİSGLK) yürürlüğe girdiği tarih olan 24 Temmuz 1963’den hareketle 1 Mayıs yerine Türkiye’de 24 Temmuz’un “İşçi Bayramı” olarak kutlanmasının Türkiye’nin tarihi koşulları içinde daha uygun olacağını öteden beri söylüyorsunuz...

Bülent Ecevit -Evet. Şu aşamada belki kutlama sözü doğru olmayabilir. Çünkü o haklar büyük ölçüde geri alındı. Ama, anılma bakımından türk işçilerinin ileri demokratik haklara kavuştuğu günün anılması bakımından 24 Temmuz’un belli bir anlamı vardır. İşçi günü olarak bir gün anılmak isteniyorsa Türkiye’nin gerçekleri, koşulları açısından o gün anılabilir diye söyledim.

MŞG-Bugün o haklar sınırlandı dediniz. 24 Temmuz 1963’de yürürlüğe giren iki yasa var. Birincisi 274 sayılı SK. İkincisi 275 sayılı TİSGLK.

SK, 1947 tarihli Türkiye’nin ilk Sendikalar Yasası’na oranla mutlaka daha ileri birtakım özellikler taşıyor. Ancak 275 sayılı TİSGLK kanımca grev hakkını birkaç boyutunda sınırılıyor. Üç önemli noktada bir dizi sınır ve yasak getiriyor:

1-Yasa grev hakkının kapsamını sınırılıyor. Bazı çalışanlar yasa dışı bırakılmıştır.

2-Yasa, grevin yasal sayılabilmesi için grevin amacını ve yöntemlerini ölçü olarak alıyor. Bu açıdan birçok grev türünü yasadışı ilan ediyor. Yasaklıyor.

Örneğin dayanışma grevi yapılması oldukça zordur. Genel grev yasaktır. Siyasi grev yasaktır.

3-Yasa, grev hakkının uygulanmasını çeşitli dar yöntemlere uymaya zorlamıştır. Önbildirim koşulu bir örnek olarak verilebilir.

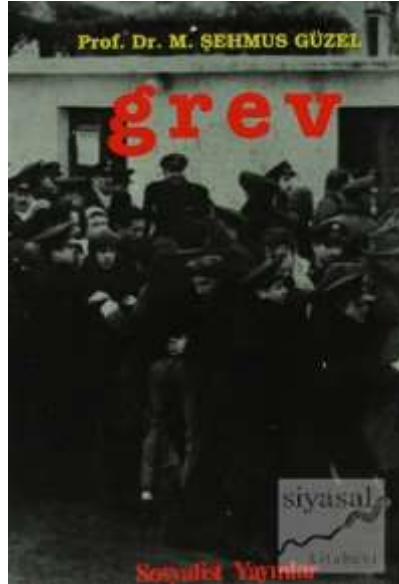
Böylece grev yapılması oldukça zorlaştırılmıştır, bu yasa çerçevesinde.

Bu sınırlamalar ve yasaklar 1983 tarihli yasa ile daha da arttırılmıştır.

Ve bugün greve gidilmesi tamamen bir cesaret işidir.

(TİSGLK’un ayrıntılı analizi için şu çalışmama bakılabilir: Grev, Grevin Yapısal ve İşlevsel Açından İrdelenmesine Katkı, Bilimsel Yayıncılık, Ankara, 1980. Bu çalışmanın iki yeni makaleyle zenginleştirilmiş ikinci baskısı 1993’te İstanbul’da Sosyalist Yayınları tarafından sunuldu.)

Siz 1963’te bu yasalar çıktığı sırada Çalışma Bakanısınız. Bu yasaların bu tür yasak ve sınırlamalarla çıkarılmasında o sıradaki TBMM’nin yapısının mutlaka rolü vardır. CHP bir koalisyon hükümeti kurmuş; ve hükümet programına, 1961 Anayasasının “iki yıl içinde”

çıkarılmasını emrettiği, bu iki yasanın kesin sonuca ulaştırılması ilkesini almıştı. Sizce bu yasaların sınır ve yasakları var mı? Varsa o günkü koşullar içinde başka türlü yapılmaları olanaksız mıydı?

Bülent Ecevit -O günkü koşullarda gidilebilecek noktanın azamisine gittiğimiz, fakat eksikler kaldığı düşüncesindeyim. Yalnız eksiklerden daha önemli fazlalıklar var. Yani bildiğimiz kadarıyla başka hiçbir ülkede işçilere yasayla tanınmamış birtakım haklar, grevi etkili kılacak haklar tanınmıştır. Örneğin grev yapılan, grev ilan edilen işyerinde üretimin tamamen durmasını öngören ilke. İsteyen işçilerin çalışabilmesi gibi bir durum söz konusu edilmemiştir. Gelişmiş Batı ülkelerinde bu fiilen sağlanır. Uygulama ile sağlanır. Ama bizde işçi hareketi henüz yeterli düzeyde güçlü ve etkili değildir denilerek kökleşmiş Batı demokrasilerinde uygulama ile, fiilen gelenekleşmiş bir takım hakları yasa metnine geçirdik ki bu konuda bildiğim kadarıyla Türkiye’den başka bir örnek yoktu.

1980’den sonra ise toplu sözleşme ve grev hakkı fiilen, tümüyle yok edilebilir hale geldi. Şöyle ki hükümet istediği grevi kararname çıkararak yasaklayabilecek durumda. Ve grev bir kez ertelendi mi Yüksek Hakem Kurulu (YHK) devreye giriyor. Ve toplu pazarlık süreci tümünden sona eriyor. Son demir-çelik grevine kadar bunun bilincine varılamadı. Çünkü hükümet grev erteleme hakkını o aşamaya kadar kullanmadı. Neden kullanmadı? Çünkü işine geliyordu. Elindeki dövizi cömertçe kullanarak grev yapılan işyerlerinde üretilen malları iktidara yakın çevrelere ithal ettiriyordu. Ve onların kara borsasını yaptırıyordu. Fakat demir-çelik grevinde anlaşılan bunu yapamayacak duruma geldi. Çünkü 7-8 milyar dış borç taksidinin faizinin ödenmesi gerekiyordu. Ve ilk defa yetkisini kullanıp grevi erteledi. Böylece YHK devreye girdi ve toplu pazarlık süreci bitti.

Böylelikle yürürlükteki Anayasanın ve yasaların tanıdığı toplu sözleşme ve grev haklarının fiilen işlemez hale getirilebileceğinin bilincine varıldı. Bu da bardağı taşıran damla oldu.

1963’deki yasaya gelince tabii yalnız parlamentoda değil, o günkü yapısıyla CHP’nin içinde ve o yasa tasarılarını TBMM’ye sunan CHP başkanlığındaki koalisyon hükümetinde toplu sözleşme ve grev haklarının tanınmasını istemeyen, buna karşı şiddetle tepki gösteren kimseler ve çevreler vardı. O koşullar içinde yapılabileceğin sanırım azamisi yapıldı.

O arada bazı ciddi eksiklikler kaldı.

Örneğin, bana göre, işçilere o hak tanınırken belli ölçüler içinde, değişik ölçütlerle olsa bile kamu görevlilerine de bu hakkın tanınması gerekirdi. Bu hem sosyal adaletin ve tutarlığın gereğiydi hem de işçilerin de yararına olacaktı.

Çünkü yalnız işçilere toplu sözleşme, grev ve sendika haklarının tanınması sonucu ister istemez kamu görevlileri gelirleri, hakları ve çalışma koşulları bakımından giderek işçilerin gerisinde kalacaklardı. Ve bu da kamu görevlileri kesiminde işçi kesimine karşı adeta bir kıskançlık ve tepki uyandıracaktı. Ben bunu daha ilk günlerden görmüştüm. Ve mutlaka benzer hakların kamu görevlilerine de belli ölçüler içinde tanınması gerektiğini savunmuştum. Fakat o günkü yapısıyla Türk siyasal yaşamı buna kesinkes karşıydı, engeldi.

Nitekim korktuğum gibi oldu:

1970’li yılların sonlarına doğru kamu görevlileri kesiminde işçi haklarına karşı bir tepki uyandı. Bu da çok doğaldı. Düşünün ki kamu sektöründe çalışan bir yüksek mühendis kendi emrinde çalışan bir işçiden çok daha düşük haklar alıyordu. Ve bazı yüksek mühendisler, yüksek düzeydeki teknik elemanlar ancak, örneğin

temizlik işçisi statüsüne geçerek işçiler düzeyinde geçim olanağı sağlayabiliyordu.

Bu gibi, nedenlerle kamu sektörü yönetiminde işçi haklarına karşı uyanan tepkiler yargı organlarında da psikolojik bakımdan etkili olmaya başladı. Ve toplu sözleşme, grev hakları tanındıktan sonra bir süre yargı organları genellikle işçiler lehine kararlar verdikleri halde, 70’li yılların sonlarına doğru işçiler aleyhine kararlar çoğalmaya başladı.

Bu tehlikeleri önceden gördüğüm için kamu görevlilerine de benzer hakların tanınmasında ısrar etmişim. Fakat bunu başaramamışım.

İkincisi 1963’te bu hakları tanırken ve tanıdıktan sonra yaptığım gezilerde işçilere ve sendikacılara şunu anlatmaya çalışıyordum:

Bu hakların tanınması zorunludur, bu hakları tanıdık, bu haklar tanındı. Fakat Türkiye’de işçiler kesimi henüz küçük bir azınlıktır. Siz “Biz kendi haklarımızı kopardık. Ötesi bizi ilgilendirmez” havasına girecek olursanız, toplumdaki başka çalışan halk kesimleriyle gittikçe yabancılaşırsınız.

İşçi hareketine düşen bir ödev, toplumsal haklara öncülük etmektir: Siz bu öncülük görevini yerine getiremediğiniz takdirde toplumda doğal müttefikiniz olabilecek geniş kesimler giderek sizden uzaklaşabilir. Başta köylü, ardından kamu görevlileri olmak üzere.

Fakat maalesef bu mesajı etkili bir biçimde sendikal harekete iletemedim. Yahut sendikal hareket tarafından algılanmadı.

“İŞÇİLER SAHAYA İNMELİ”

Ayrıca işçilerin rejim konusuyla daha yakından ilgilenmeleri gerektiğini, demokrasinin tribünlerdeki edilgen, pasif seyircileri durumunda kalmamaları gerektiğini vurguladım.

Özellikle 12 Eylül (1980) bir hafta kala, 6 Eylül 1980’de, Petrol-İş Genel Kurulu’nda bu konuda, benim maksadımın dışında birtakım yorumlara yol açan bir konuşma yaptım. Halkın ve özellikle işçilerin tribünlerde seyirci olarak kalmamaları, sahaya inmeleri ve demokrasiye sahip çıkmaları gerektiğini söyledim. Maalesef aynı toplantıda benden sonra kürsüye çıkan sendikacılardan bazıları bunu “işçinin kışkırtılması” gibi yorumladılar ve beni şiddetle eleştirdiler. Eleştirenlerden bazıları bugün hala yüksek düzeyde sendikacılık yapmaktadır.

Bu da eksik kaldı. Yani türk işçi hareketi 1963’ten sonra başka çalışan halk kesimlerinin ve mağdur halk kesimlerinin hakları için öncülük etmedi. Ve siyasal gelişmelere yeterince ağırlığını koyamadı veya koymadı.

Üçüncü bir eksiklik bence şuydu: Batı’da toplu sözleşme ve grev hakları ile hür sendikacılık kapitalizme, kapitalizmin sömürsüne karşı işçi hareketinin kendisini savunma ve haklarını elde etme süreci olarak ortaya çıkmıştır. Fakat bizde bu haklar tanındığında türk toplumunun belli bir özelliği vardı:

Türkiye’de çok geniş bir kamu sektörünün varlığı. Devlet işletmelerinden oluşan kamu sektörü vardı. Hala var. Ve sanayinin önemli bir kesimi, işçilerin de en az yarısı, belki yarıdan çoğu devlet sektöründe çalışıyordu. Şimdi işçiyle devlet sektörü ilişkileri, işçiyle özel sektör sermaye sahipleri arasındaki ilişkilerden farklı birtakım özellikler taşırlar. Ve toplu sözleşme

mekanizmasını devlet sektörünün ağırlık taşıdığı bir ülkede uygulamak zordur. Özel birtakım önlemler ve düzenlemeler gerektirir. Bence bu sorun en azından devlet sektöründe sinai demokrasi yani kamu iktisadi teşekküllerinde yönetime, kâra ve sorumluluğa çalışanların etkin katılımıyla çözülebilirdi.

Onun için 274 ve 275 sayılı yasalarla ilgili hükümet olarak hazırlığımız ilerlerken, ben bir yandan da bir başka yasaya endüstriyel demokrasiyi getirecek birtakım hükümler konması için büyük çaba gösterdim. O da (şimdi yanlış anımsıyor olabilirim) sanırım 464 sayılı 1964’te çıkan Kamu İktisadi Kuruluşlarının Yeniden Düzenlenmesiyle İlgili Yasa’dır. Bu yasaya yönetime, kâra ve sorumluluğa katılımı ile ilgili hükümler koydurmaya çalıştım.

Ama önce hükümet içinde bazı tepkiler oldu. TBMM’de daha büyük tepkiler oluşacağı belirdi. Bunun üzerine o hükümlerin birtakım genel ilkeler olarak yasaya girmesini ve uygulamaya ilişkin ayrıntıların daha sonra tüzük ve yönetmeliklerle saptanmasını uygun buldum.

Fakat o genel ilkeler niteliğindeki hükümler bile TBMM’de büyük tepkiyle karşılaştı. Ben bu konuya inanan arkadaşlarımla birlikte direnerek, ısrarlı bir mücadele vererek belli ölçüler içinde o hükümleri yasaya koydurmayı başardım. Fakat (TBMM) Komisyonunda bunlar çıkarıldı. Çıkarıldıktan sonra ben tekrar arkadaşlarımı toplayıp Komisyona gittim; ve tekriri müzakere kararı aldirttim. Fakat yeniden müzakere edilecek maddelerin kanunla ilgili bütün müzakere bittikten sonra görüşülmesi karara bağlandı. Haftalarca bekledi. Yeniden koydurttuk. Fakat bir oturum sonra yeniden çıkarıldı. Yeniden koydurttuk. Böyle uzun bir direniş oldu.

Çok ilginçtir, Komisyonda bu konuda beni en çok engelleyenler Başbakanlık Denetleme Kurulu’ndan gelen uzmanlar oldu.

Yüksek bürokratlardı. Aslında değerli kişilerdi. Fakat öyle koşullandırılmışlardı ki devlet işletmelerinde işçilerin yönetime katılmalarını bir kabus gibi görüyorlardı. En etkili direniş onlardan geldi. Ve zaten bu ilkeye karşı olan milletvekili çoğunluğu da onların argümanlarından yararlanarak karşı çıktılar. Sonunda o genel ilkeler niteliğinde bazı hükümleri kanuna koydurabildik.

Fakat Çalışma Bakanlığımın son aylarında uygulamaya ilişkin yönlerini düzenleyen tüzük ve yönetmelik hazırlıklarını da yaptım. Ancak 1965 başında hükümetten ayrıldık; benim Çalışma Bakanlığım da sona erdi. Ondan sonra o tüzük ve yönetmelik taslakları ortadan kalktı.

Ve yasadaki o hükümler son derecede anlamsız bir şekilde uygulanmaya kondu. İşçiler değil, sadece en üst düzeydeki ve işçilikle bir ilgisi kalmamış sendikacılar yönetime katıldılar. Ve giderek yönetimle bütünleştiler.

Endüstriyel demokrasi sistemi özellikle başlangıçta az sayıda işçi çalıştıran işletmelerde uygulanırsa başarılı olabilirdi. Oysa en çok işçi çalıştıran müesseselerde uygulanması koşulu getirildi.

Dolayısıyla işçi büsbütün yabancılaştı bu sisteme. Ayrıca kârdan pay dağıtma konusundaki kararlar 3-4 yıl geriden gelmeye başladı. O zaman işçi verdiği emeğin karşılığını alamadı. Bir işçi kârdan pay alayım diye fazla çalışsa, verimli çalışsa bile aradan yıllar geçiyor, belki o işçi emekliye ayrılıyor ve bir başka genç işçi bir ölçüde ondan yararlanıyordu. Yani iyice yozlaştırıldı.

Sonra 1978-1979 hükümetimiz döneminde biz önce 1978 Haziranında Türk-İş ile bir Toplumsal Anlaşma imzaladık. Ve bu Toplumsal Anlaşmanın içinde endüstriye demokrasi hükümlerini biraz daha ayrıntılı olarak koyduk. Fakat 1979 yılında iş bunun uygulanmasına geldiğinde bağımsız bakanlardan biri tek başına sonuna kadar direndi. Bildiğiniz gibi, Bakanlar Kurulunda bütün kararların oy birliği ile alınması gerekir. Bir bağımsız bakanın engellemesi yine işi bir kez daha yatırmış oldu.

İŞÇİ MÜCADELESİ VE HAKLARIN TANINMASI

MŞG -Anlattıklarınızdan yasalara, tüzel düzenlemelere önem verdiğiniz anlaşılıyor...

Bülent Ecevit -Hele toplumdan gelen bir hareket olmayınca tabii tüzel düzenlemelerin önemi büsbütün artıyor.

MŞG -Bazı hakların elde edilmesi konusunda toplumdan herhangi bir şey/istek gelmediğine ilişkin sözlerinizi sizinle tartışmak isterim. Ama maalesef zaman ve söyleşimizin konusu el vermediği için bugün burada tartışamayacağız. Ayrıca sizi yormak istemiyorum. Sizinle aynı fikirde olmadığımı belirtmek isterim. Uygun görürseniz, bu konuda yazdığım yazılardan bazılarını size vermek isterim. Okursanız ve bilginiz olursa ayrıca sevinirim. En azından grev konusunda size hiç katılamıyorum. Toplumdan, işçi sınıfından gelen...

Bülent Ecevit -Hayır, hayır. Şunu söylemek istiyorum. Cumhuriyet döneminde, hele hele çok partili döneme geçtikten sonra, 1960’lı yılların başında hükümet ciddi olarak toplu sözleşme ve grev haklarıyla ve sendikacılıkla ilgili yasaları hazırlamaya başlayınca kadar bu konuda sendikal hareketten ciddi bir baskı gelmedi. Bu bir gerçek. Fakat başka şeyleri kast ediyorsanız o ayrı.

MŞG-O dönem için de bir şey söylenebilir de, ben tabii...

Bülent Ecevit -Tabii arada bireysel olarak birkaç sendikacının sözleri çıkıyordu. Ama işçi hareketinden gelen bir baskı olsaydı demokrat bir ülkenin iktidarı da mecbur olurdu bu hakları tanımaya.

MŞG -Size bir şey söylemek istiyorum: Ekim 1961’den 24 Temmuz 1963’e kadar yapılan eylemlerin dökümü var bende...

Bülent Ecevit -Biliyorum efendim. Ben onları söylemiyorum size. Ben ne dedim? 1960’lı yılların başında bu yasalarla ilgili hükümette hazırlık başlayınca kadar sendikal hareketten bir baskı gelmedi. Ama ne zaman ki hükümet bu yasaları hazırlamaya başladı, o zaman eylemler de başladı. Ben de o eylemleri teşvik ettim ve onlardan yararlandım. Çünkü o şekilde, hatta sendikacıları Meclis kulisine girmeye teşvik ettim. Bir yandan Adalet Partisi (AP) öte yandan CHP kulisine girdiler. Bir yandan ise yalın ayak işçi yürüyüşleri filan oluyordu. Bunları engellemem için baskı altındaydım. O baskılara karşı mücadele ettim. Ama bunlar hep hükümet siyasal iradesini açıkladıktan ve yeni yasaların hazırlığına başladıktan sonra oldu.

MŞG -Aslında bu tartışma konusu. Yani haklar lütuf sonucunda mı mücadele sonucunda mı alındı? Bu tartışmaya girmek isterseniz...

Bülent Ecevit -Lütuf tezini ben kullanmıyorum. Maalesef tabandan kaynaklanan bir hareketin sonucu olarak değil, dışarıdan gelen bir

iyi niyetli hareketin işçiler tarafından da desteklenmesi sonucu olarak uygulamaya girdi bu haklar. Öyle olmasaydı, 1980’de kolay kolay geri alınamazdı.

MŞG -Mücadelede olmadan haklar tanınmıştır diyenlerin haklar geri alınca mücadele verilmemiştir demesi...

Bülent Ecevit -Ben haklar alınca mücadele verilmemiştir demiyorum. Haklarla ilgili yasa hazırlığı başlayıncaya kadar (sendikal hareketten ve/veya işçi hareketinden. MŞG) baskı gelmemiştir diyorum.

MŞG -İzninizle birkaç noktaya kısaca değinmek istiyorum. Gerçekten uzun uzadıya değinmemiz olanaksız...

Bülent Ecevit -Hatta size bir anımı anlatayım. İlk yürüyüşler başladı. Ben Çalışma Bakanım. Biz bir yandan yasaları hazırlıyoruz. İşçilerle görüşerek, danışarak, sendikalarla hazırlıyoruz. Bir yandan da yürüyüşler başlıyor. Hiç unutmam, İzmir’de işçiler yalınayak yürüyecekti. Çalışma Bakanlığındaki bazı iyi niyetli yüksek memurlar kaygı içindeydiler, bu yürüyüşten büyük olaylar çıkacak, tepkiler doğacak diye. Ve bu yürüyüşlerin engellenmesi gerektiğini bana telkin edenler oldu. Hepsi değil, ama bazıları. Ben niye engelleyelim, biz bu hakların çıkmasını istiyoruz, işçilerden destek gelmesi iyi bir şey dedim. “Efendim, işte şöyle olur, böyle olur” dediler. Bunun üzerine peki ne yapayım, nasıl engelleyeyim diye sordum. Onlar hemen “Efendim, siz Vali beye telefon edin, bana işçi yürüyüşü hakkında bilgi verin

deyin, o, ne yapılması gerektiğini anlar” dediler. Öyle bir şeyi tabii ki yapmadım. Ama bu olay o sıradaki zihniyeti göstermesi açısından önemli.

MŞG -Birkaç şeyi anımsatmak istiyorum. Grev hakkı konusunda bir şeyler...

Bülent Ecevit -Yalnız o aynı memurlar ileri işçi haklarının getirilmesinden de yanaydılar. Bana o konuda yardımcı oldular. Bakanlığa geldiğim zaman hazır bulduğum yasayı (yasa taslağını. MŞG) yetersiz buldum. Partinin geniş hazırlığı vardı. O yolda daha liberal, daha ileri bir tasarı hazırlamaya çalıştım.

MŞG -1963’de yasaların çıkmasından hemen öncesini, yani 1961-1963 arasını demiyorum (biraz önce başladığım ama bir türlü bitiremediğim soru ve açıklamama dönüyorum), 1920’lere dek inen, hatta 1908’den başlayan birtakım işçi istekleri ve işçi eylemleri var. Ayrıca 8 Ekim 1908’de Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-u Muvakkat (TECHKM) ile grevin düzenlendiğini mutlaka biliyorsunuz. Bu Kanun-u Muvakkat 9 Ağustos 1909’da Osmanlı Parlamentosu’ndan geçip Tatil-i Eşgal (Grev) Kanunu adıyla yasalaştı. Ve bu Kanun 1936 tarihli İş Kanununa kadar yürürlükte kaldı. Yani 1908’den 1936’ya dek grev kanunla düzenlenmiştir. Bu birinci nokta.

İkincisi 1936’dan 1960’lı yıllara kadar grev hakkı ısrarla istenmiştir. Size bir örnek vermek istiyorum. 1946’dan 1960’a dek grev hakkı çok ciddi bir biçimde tartışılmıştır. 1946’dan 1950’ye dek Sadi İrmak, Şemseddin Sirer gibi dönemin CHP’li Çalışma Bakanlarının

katıldığı tartışma biliniyor. (Bu konuda *Toplum ve Bilim*’in 40. sayısındaki yazıma bakılabilir).

Ayrıca 1920’lerde grev hakkı işçilerce ısrarla istenmiştir. Bu aynı biçimde 30’lu, 40’lı ve 50’li yıllarda sürmüştür...

Bülent Ecevit -Yok. 1940’lı yıllarda yaygın biçimde devam etmedi...

MŞG -Hayır, izin verirsiniz bitireyim, bir dakika lütfen...

Bülent Ecevit -Bireysel çıkışlar oldu.

MŞG -İzin verirsiniz bitireyim. 1946’dan, özellikle 1947’den sonra işin niteliği değişiyor. Siz çok kibar ve çok insancıl biri olduğunuz için çok dolaylı eleştiriler yönelttiğiniz sendikacıların rolü önemli bu aşamada.

Türkiye’de işçi hareketi tarihini tanıyan herkes sizin Türk-İş’in 1970’de Erzurum’daki Genel Kurulu’nda genel grevi savunduğunuzu ve Türk-İş yöneticilerine karşı bu konuda mücadele ettiğinizi anımsar.

Türkiye’de işçi sendikacılığında 1947 tarihi dönüm noktasıdır. 1947’de ve hemen sonrasında durum 1946’dan farklıdır:

Çünkü, işte 1970’lerde genel grevi savunduğunuz için size saldıran, 1980’de işçilerin siyaset sahnesine ağırlıklarını koymalarını önermenizi “işçileri kışkırtmak” biçiminde değerlendiren sendikacıların kökenleri 1947 sendikacılığındadır, sendikacılık anlayışındadır.

Buda 1947’de çıkarılan Sendikalar Kanunu hükümleri, dönemin CHP iktidarının sendikacılık ve işçi hareketi konusundaki yaklaşımı ve nihayet ilk sendikaların CHP tarafından bizzat Kamu İktisadi Teşekküllerinde (KİT’lerde) kurulmasıyla ilgilidir.

Bu sendikacılar daha sonra, 1952’de Türk-İş’i kurup, işçi hareketinin belli ve önemli bir bölümünü denetimleri altına alacak olmaları açısından incelemeye değer niteliktedir.

Varlıklarını, varoluş nedenlerini bir iktidara bağlamak alışkanlığı edinen sendikacı ve sendikalar 1947-1950 arasında CHP iktidarına, 1950-1960 arasında Demokrat Parti (DP) iktidarına bağlandılar. Bu tür sendikaların ve/veya sendikacıların iktidarla yada iktidara aday siyasi partilerle mücadele etmeleri zor. İşçi hareketinin nabzını elinde tutan sendikacılar, işçilerin kimi isteklerini, 1947’den sonra biraz zora aldılar, yokuşa sürdüler diyebiliriz.

Bu tür sendikaların ve yöneticilerinin engellemesinin dışında, işçilerin 1908’den bu yana gelen, özellikle sendika ve grev hakları konusunda ısrarlı istekleri var. Şunu söyleyebiliriz belki 1961’de 20 yaşında olan bir işçinin, elbette 1908’de yürürlüğe giren TECHKM’den haberi olmayabilir. Ama onların öncülüğünü yapan insanlar (isimler de verebilirim: Uzeyir Kuran, Yusuf Sidal örneğin, başka isimler de var) yani işçi sınıfının içindeki önderlerin kendi tarihini bilmedikleri ileri sürülemez. Nasıl CHP’nin bir tarihi varsa, işçi sınıfımızın da bir tarihi vardır...

Bülent Ecevit -Efendim biliyorum ama, bireysel kalmıştır.

MŞG -Hayır, hayır, ben aynı kanıda değilim. Lütfen sayın Ecevit bir dakika. İşçi sınıfı dememizin nedeni ideolojik birtakım

nedenlerden değil. İşçi sınıfı denmesinin nedeni işçilerin yaşam biçimlerinin birbirine benzemesidir. Oturdıkları mahalleler aynı. Aynı yerlerde oturuyorlar. Benzer şeyleri yiyip-içiyorlar, benzer şeyleri giyiyorlar. Aynı yerlerde çalışıyorlar. Ve işçilerin ortak hafızası var. Bugün 12 Eylül 1980’den beri, ve daha önceki baskı dönemlerinde yapılmak istenen işçi sınıfının ortak hafızasını paramparça etmek değil mi?

Bülent Ecevit -Evet, evet, doğru.

MŞG -Bu ortak hafıza bireysel olarak işçi Ahmet’in veya işçi Elif’in kafasında/düşüncesinde belki yüzde yüz yoktur. Ama onlara öncülük eden işçiler mutlaka bir şeyleri anımsıyorlar. Bugün 1989’da 1 Mayıs gösterilerinde 18 yaşında bir çocuk vuruldu: Mehmet A. Dalcı vuruldu. Elbette vurulan Mehmet’in 1976’daki grevlerden, sendikalardan, 1977’deki 1 Mayıs’tan dolayı, en azından dolayı, bir bilgisi vardır. Bunu inkar edemeyiz. İşçi sınıfının ortak hafızası her türlü baskıya karşı kendi mekanizmalarıyla, kulaktan kulağa yaşıyor/yaşatılıyor. Dolayısıyla işçi hareketi hakların tanınması için mücadele etmemiştir veya toplumsal baskı gelmemiştir konusuna...

Bülent Ecevit -Sonuç alıcı bir mücadele olmamıştır.

MŞG -Elbette işçilerin bizzat TBMM’den yasaları geçirmesini de beklemiyoruz. Tüzel düzenlemeler için sizin gibi, Sadi İrmak gibi bir Çalışma Bakanı ve olumlu siyasi çevre koşulları gerekmiştir.

Bülent Ecevit -Hayır, veya işçi hareketinin kendi içinde bir şey oluşturması...

MŞG -Ama işçi hareketi veya sendikacılar bizzat hiçbir zaman TBMM’den kanun çıkaramazlar ki. Ama şunu anımsatmak istiyorum: 1963’te siz TBMM’de, hükümette ve TBMM’de yasaların çıkması için Komisyonlardan Genel Kurula (TBMM Genel Kurul’una), Genel Kurul’dan Komisyonlara koşarken, o sırada Kavel grevi yapılıyor.

Ondan önce düzenlenmiş birtakım gösteriler ve yürüyüşler, benzer bir dizi eylemler var.

Bunların dökümünü değişik çalışmalarında yaptım. İzinizle bir kez daha aktarmak istiyorum: Ekim 1961’den yani 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasındaki ilk genel seçimlerden, 24 Temmuz 1963’e dek düzenlenmiş işçi eylemlerinin dağılımı şudur:

Toplam 16 grev. 6 Oturma grevi. 7 Sakal grevi. 5 Miting ve gösteri. 12 sessiz yürüyüş ve gösteri. 126 bildiri dağıtımı, demeç verilmesi vb. eylemler. Bunlar yadsınamaz.

İŞÇİLER HAKLARINA SAHİP ÇIKMALI

Bülent Ecevit -Tabii. Yalnız unutmayın ki 1961 Anayasasına toplu sözleşme ve grev hakları girmişti. Ve 1961’de kurulan hükümetle birlikte bu hakların yasalaşması için gerekli hazırlıklar başlamıştı. Bunlarla eş zamanlı olarak başladı eylemler.

Ama düşünün 1950 ile 1960 arasında alabildiğine popülist bir iktidar var, toplu sözleşme ve grev hakkı vaad ederek gelmiş. On yıl iktidarda kalmış ve bu hakların sözünü ettirmemiş. Ona karşı etkin bir tepki oluşmuyor. Yani bunlar tarihsel süreç içinde sosyal haklar bakımından eksiklerimiz. Beni son aşamada, yani 1989 işçi eylemlerinde sevindiren de etkin bir işçi hareketinin kendiliğinden ortaya çıkmasıdır. Benim özlemim buydu. Yani şunun veya bunun iyi niyetine bağlı olmamalı. Sosyal hakların gelişmesi iktidara gelen partilerin niyetine bağımlı olmamalı. Aksi halde bu hakların toplumsal güvencesi olmaz. İyi niyetli bir kimse veya parti gelir birtakım hakları tanır. O gider, iktidardan başkası iktidara gelir o hakları geri alınır. Nitekim öyle olmuştur. Bu nasıl önlenir? İşçi hareketinin bu haklara sahip çıkmasıyla önlenir. Beni 1989 olaylarında sevindiren de bunun başlamış olmasıdır.

SENDİKA BÜROKRASİSİ

MŞG -Aslında bunu şöyle yorumlayabiliriz miyiz? : 1989’da kendiliğinden olmaktan çok sendikaların 1989’a dek süren engellemeleri aşıldı gibi. Siz de, belki sendikacıları üzmemek için...

Bülent Ecevit -Engelleme demeyelim de tutukluluğu veya yetersizliği diyelim.

MŞG -Sayın Ecevit, lütfen Fransızların dediği gibi, “noktaları i’lerin üstüne koyalım”. 1970’de siz Türk-İş’in Erzurum’daki Genel Kurulu’nda “genel grev hakkı tanınmalıdır.” diyorsunuz. Orada kimi sendikacılar kalkıp, “Biz istemiyoruz.” diyebiliyorlar. Bu konuda birçok örnek verilebilir: Aynı şey 1950’de de yaşandı örneğin: CHP hükümetinin Çalışma Bakanı Reşat Şemsettin Sırer, “Grev hakkı isteyen işçi Türk değildir” anlamına gelecek şeyler söylüyor. Ve bunun üzerine bazı sendikacılar, TBMM’ye ve gazetelere telgraflar, mektuplar gönderip, “Biz grev hakkını istemiyoruz. Kimse de bizim adımıza grev hakkını isteyemez.” diyorlar. Ama o sırada başka sendikacılar da başka telgraflar çekiyorlar. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesine mektuplar gönderiyorlar ve grev hakkını ısrarla istiyorlar: “İşçi grev hakkını ister.” diye yazıyorlar. 14 Mayıs 1950’ye dek grev tartışması çok canlı bir biçimde sürüyor...

Bülent Ecevit -Sizin sözünüzü kesip, şu anımı nakledeyim: Kesin tarihi anımsamıyorum, 1970’li yıllarda Sosyal Sigorta Kurumu’nun bir hastanesinin açılışında, adı lazım değil, önde gelen sendika liderlerinden biri, rahmetli Şemsettin Sırer’i “Türk işçi hareketine en büyük katkıda bulunmuş bakanlardan biri” olarak andı.

MŞG -Doğrudur. Şemsettin Sırer’in yakını olan, taraftarı olan sendikacılardan biridir. İzninizle şu noktayı belirtmek istiyorum: Yasalar var; yasaların çıkması için Sadi İrmak kendi döneminde, siz kendi döneminizde, TBMM’deki birtakım milletvekillerini, bakanları ikna ederek, birçok engeli giderebilmek için gerçekten insan üstü çaba gösterdiniz. Ama bu arada bu yasaları yürürlüğe girdikten sonra uygulayacakların bir bölümü sendikacılar. Sendikacılara sizin olumlu bakmadığınız anlaşılıyor. Bunların istisnaları var. Onlardan biri de başbakanlığınızda Çalışma Bakanınız Bahir Ersoy. Bu tür sendikacılar da var. Ama Türkiye işçi hareketinin sorunlarından bir tanesi kötü sendikacılar değil mi?

Bülent Ecevit -Evet, evet.

MŞG -Bu konuda bir şeyler söylemek istemez misiniz?

Bülent Ecevit -İşte söylediklerimden o çıkıyor zaten (Hep birlikte gülüşüyoruz.)

ÇALIŞMA BAKANI OLARAK ECEVİT

MŞG -1960’lı yılların başında CHP’nin en genç milletvekillerinden birisiniz. Ve İsmet İnönü sizi Çalışma Bakanı olarak atadı. Bize bu dönemi anlatır mısınız? Çalışma Bakanlığına nasıl atadınız?

Bülent Ecevit -O sıralarda *Ulus*’ta siyasal yazılar yazıyordum. Rahmetli İsmet İnönü toplu sözleşme ve grev haklarının artık zamanı geldiğine içtenlikle inanıyordu. Ve benim de inandığımı biliyordu. Tahmin ederim bu nedenlerle beni Çalışma Bakanlığına atadı. Aramızda bu konuda hiç bir konuşma olmamıştır. İsmet İnönü o hükümetin kuruluş hazırlıkları sırasında CHP yetkilileriyle ve yöneticileriyle tek tek görüşmeler yaptı, fikir aldı. Bazı yöneticilerin, yani birkaç kişinin Çalışma Bakanı olarak beni de önermiş olduklarını sonradan duydum. Ama belli ki İsmet İnönü’nün kendisi öyle uygun görmüştü.

MŞG -Toplu iş sözleşmesi, grev ve sendika hakları konusunda 1960-1961 döneminde Çalışma Bakanlığında bulunan Sayın Prof. Dr. Cahit Talas’ın hazırladığı/hazırlattığı *Beyaz Kitap*’tan yasaların çıkarılmasında yararlandınız mı?

Bülent Ecevit -Biz 1961 hükümetini kurmadan önce CHP Araştırma Merkezi’nde kendi tasarılarımızı hazırlamıştık. Tabii Bakanlıkta hazır bulduğum tasarı önceki duruma göre çok ileri bir aşamayı. Ama bizim görüşümüze göre yetersizdi. Onun için onu bir tarafa bıraktık. Ve hazırlığını yaptığımız kendi taslağımızı ele aldık.

MŞG -Siz CHP Araştırma Bürosu’nun İçtimai Meseleler, Milli Eğitim-İşçiler-Sağlık, (Ankara, 1958) ile İşçi ve İşveren Mesleki Teşekkülleri Kanunu Projesi-Sendika Hürriyeti, (Ankara, 1959) çalışmalarına katılmış mıydınız?

Bülent Ecevit -Evet.

MŞG -O yıllarda CHP Araştırma Bürosunda birlikte çalıştığınız arkadaşlarınızdan birkaç isim verir misiniz lütfen?

Bülent Ecevit -Rahmetli Doğan Avcioğlu, Osman Okyar ve Coşkun Kırca’yı hatırlıyorum. Hepsi sonradan bir başka tarafa dağıldılar.

MŞG -Bu ilginç; çünkü Doğan Avcioğlu 27 Mayıs 1960’dan sonra bir ara Türk-İş Araştırma Bürosu’nda çalıştı. O arada Türk-İş ile CHP arasında birtakım danışma ve işbirliği türünde ilişkiler oldu mu? Hatta o sırada Türk-İş genel başkanı olan rahmetli Seyfi Demirsoy’un CHP’liliği ileri sürülmüştü.

Bülent Ecevit -Yakın ilişkilerimiz vardı. Ama sendikacıların çoğu sağ partilerde üye idiler. 1980’e kadar da öyle kaldılar. Türk-İş yöneticilerinin çoğu öyleydi. CHP’ye üye olanların çoğu ise partiyle fiili ilişkilerini gevşettiler.

MŞG -İlk Çalışma Bakanı Sadi İrmak’a ilişkin anılarınız var mı?

Bülent Ecevit -Tabii. Arada önemli bir kuşak farkı var. Birlikte bu konularda çalışmalarımız olmadı. Fakat ilk Çalışma Bakanı olarak kendisinin ortam hazırlamak bakımından, işçi hakları fikrini geliştirmek ve Türkiye’ye yerleştirmek açısından elbette önemli katkıları olmuştur.

1974’TEN 1989 TÜRKİYE’SİNE: KABUSTAN ÇIKIŞ?

MŞG -1973’de, 12 Mart 1971 darbesinden çıkışta, sizin ve CHP’nin, o zamanki Süleyman Demirel ve Adalet Partisi (AP) ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri’nin önerdiği cumhurbaşkanı adayına karşı ciddi muhalefetinizin, 12 Mart 1971 darbesinden, getirdiği baskı döneminden ve anti-demokratik düzenden çıkışta önemli bir rolü oldu. CHP ve AP’nin işbirliği bu anlamda tarihi bir dönemecin simgesidir. 12 Eylül 1980 darbesinden bu yana dokuz yıl geçti. Yeniden bir cumhurbaşkanı seçimine yaklaşıyoruz. Toplumun 12 Eylül 1980’nin etkisinden çıkışında sizin DSP olarak, SHP (Sosyaldemokrat Halkçı Parti), DYP (Doğru Yol Partisi) ve hatta RP (Refah Partisi) ile birlikte bir şeyler yapmanız gerekmiyor mu?

Bülent Ecevit -Ne gibi?

MŞG -Bilmiyorum. Ben de onu soruyorum. Yani şöyle diyelim: Siz Süleyman Demirel’le birlikte Ordu’nun cumhurbaşkanlığına aday gösterdiği Faruk Gürler’e karşı ciddi bir muhalefet yaptınız. Ve o cumhurbaşkanı seçilemedi. Ve bu olayla toplum 12 Mart kabusundan çıkmaya başladı. Olaylar ondan sonra farklı bir boyut aldı. Benzer bir olayı günümüzde yaşayabilecek miyiz? Bu konuda siz DSP, DYP, SHP ve belki RP ile birlikte bir şeyler yapabilir misiniz?

Bülent Ecevit -12 Eylül yönetimi ve onu izleyen Özal ve ANAP iktidarı özellikle seçim sistemini yozlaştırarak Türkiye’de demokratikleşmenin önünü tıkamışlardır.

Çünkü sadece eşit oya dayalı serbest seçimlerle demokrasi olmaz ama onsuz hiç olmaz.

Oysa 1982’den itibaren oluşturulan, özellikle 1987’de son derecede yozlaştırılan seçim sistemi ulusal iradeyi TBMM’ye yansıtamaz duruma gelmiştir. Ve dolayısıyla meclis yoluyla ulus iradesi devlet yönetimine de yansıyamaz duruma gelmiştir.

Oy eşitliği diye bir şey kalmamıştır. Bir parti ortalama 30 bin oyla bir milletvekili çıkarırken bir başka parti ancak 78 bin oyla milletvekili çıkarabilmiştir. DSP ve RP ise ikişer milyon dolaylarında oyla tek milletvekili çıkaramamıştır.

Bu düğüm çözülmeden tam demokrasiye geçilmesi mümkün değildir.

Bu düğümü çözebilmek için de elbette muhalefet partilerinin dayanışması gerekir. Fakat bu düğümü çözmek için dayanışma şöyle dursun bu düğümün atılması, bu düğümün bağlanması için 1987’de SHP, ANAP ile işbirliği yapmıştır. Eğer SHP, ANAP’la işbirliği yapmasaydı ve muhalefet partileri “Biz böyle bir seçim sistemiyle seçime girmeyiz” diye direniş gösterseydi (ki SHP engel olmasaydı böyle bir direniş yapılabilecekti) o zaman seçim sistemi bu ölçüde yozlaşmış olmayacaktı.

MŞG -Şu anda bu konuda bir şey yapılabilir mi?

Bülent Ecevit -Ben sürekli olarak bu konuda çağrılarda bulunuyorum. Buraya (Paris’e) gelmeden birkaç gün önce de partimiz kamuoyuna “Seçim Sisteminin Adilleştirilme Projesi” isimli bir tasarı sundu. Bütün partilere ve gazetelere de gönderdik. Fakat benim bildiğim DYP’den hele hele SHP’den her hangi bir olumlu yanıt gelmedi.

Ancak son yerel seçimlerde oylarının çok düşmesi yüzünden ANAP, “kendi kazdığı çukura kendisinin düşebileceği” korkusuyla, belki seçim sistemini değiştirmek isteyecektir. Biz uzun zamandır çağrıda bulunuyoruz. Fakat özellikle SHP yan çiziyor. Ve SHP

M. ŞEHMUS GÜZEL

”İŞÇİLER SAHAYA İNMELİ”

BÜLENT ECEVİT'LE SÖYLEŞİ

10 Mayıs 1989

ekitap.ayorum.com